

การศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต

พระภูษิต สนตมโน (รัตนถาวรกิติ)

สาขาวิชาปรัชญา

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต และเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ทั้งสองแนวคิดนี้ โดยมีประเด็นที่ศึกษา คือ ความหมายของความรู้ ประเภทของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ จุดมุ่งหมายของความรู้ และเกณฑ์ในการตัดสินของความรู้ ว่ามีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า

ทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวถึงความรู้ ๒ ประเภท คือ ๑) ความรู้ระดับปกติ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยประสาทสัมผัส และการคิดพิจารณาใคร่ครวญ อย่างมีเหตุผล ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ ๒) ความรู้ระดับพิเศษ เป็นความรู้ที่อยู่เหนือประสาทสัมผัส ซึ่งเกิดได้จากการฝึกฝนจิตให้มีสมาธิจนเกิดปัญญาญาณในการหยั่งรู้ สามารถมองเห็นสรรพสิ่งได้ตรงตามความเป็นจริง จนหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

ทฤษฎีความรู้ของเพลโต กล่าวถึงความรู้ ๒ ประเภท คือ ๑) ความรู้ระดับสัญชาตญาณ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากผัสสะ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งเฉพาะเท่านั้น และ ๒) ความรู้ระดับเหตุผล เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากพุทธิปัญญา ที่ได้จากการพิสูจน์ความรู้ในเชิงทฤษฎี จนสามารถเข้าถึงมโนคติอันเป็นความจริงแท้ โดยไม่ต้องอาศัยประสาทสัมผัส

การเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต พบว่า ในด้านความหมายของความรู้ พุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายครอบคลุมทั้งโลกียะ และโลกุตตระ โดยอาศัยความสามารถของจิตในการจดจำเอาความรู้ไว้ ทั้งในระดับปกติ และระดับพิเศษ แต่ในความหมายของเพลโตนั้นมีเฉพาะความหมายในเชิงโลกียะเท่านั้น ในด้านประเภทของความรู้ ทั้งสองแนวคิดได้แบ่งประเภทตามหลักความจริงไว้สองระดับเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงความสำคัญ นั่นคือ พุทธปรัชญาเถรวาท จัดความรู้ออกเป็น ความรู้ขั้นสมมติ และความรู้ขั้นจริงแท้ โดยมุ่งประโยชน์เชิงปฏิบัติ ที่สามารถทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ แต่เพลโตหมายเอาเพียงการเข้าถึงมโนคติ ที่สามารถค้นพบได้ด้วยการใช้เหตุผล ในด้านบ่อเกิดของความรู้ ทั้งสองแนวคิดเชื่อว่าจิตเป็นบ่อเกิดของความรู้ แต่พุทธปรัชญาเสนอว่าต้องอาศัยปัญญาจึงจะสามารถเข้าถึงความรู้ได้มีอยู่ ๓ ระดับ คือ ๑) จินตามยปัญญา ๒) สุตมยปัญญา และ ๓) ภาวนามยปัญญา ส่วนเพลโตเสนอว่า สามารถเข้าถึงความรู้ได้จาก

เหตุผล ที่จะต้องรู้ผ่านกระบวนการของวิภาชวิธี มี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) สงสัย ๒) สนทนา ๓) หากำจำกัดความ และ ๔) นิรนัย ในด้านจุดมุ่งหมายของความรู้พุทธปรัชญาเถรวาท ให้ความสำคัญในการรู้ไตรลักษณ์ และเห็นอริยสัจจ์ แต่เพลโตมุ่งหวังเพียงให้มนุษย์เข้าถึงมโนคติแห่งความดี และพัฒนาไปเป็นราชาปราชญ์อันทรงคุณธรรม ในด้านเกณฑ์ในการตัดสินความรู้ ทั้งสองแนวคิดต่างก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องทฤษฎีในการตัดสินความรู้ ทฤษฎีสมนัย ทฤษฎีสหนัย และทฤษฎีปฏิบัตินิยม แต่ก็มีประเด็นหนึ่งซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นต่างนั่นก็คือ พุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งแสวงหาความจริงในทุกระดับสมมติสัจจะ และปรมาตถสัจจะ แต่เพลโตนั้นแสวงหาความจริงเฉพาะระดับสมมติสัจจะเท่านั้น

ABSTRACT

This thesis, “A Comparative Study of the Theory of Knowledge of Theravāda Buddhist Philosophy and Plato” aimed to examine and compare Theravāda Buddhist Philosophy the Theory of Knowledge with Plato’s Theory of Knowledge covering definitions of knowledge, types of knowledge, sources of knowledge, object of knowledge and criteria for judging similarities and differences of knowledge. It is a documentary research. Results are summarized below.

In Theravāda Buddhist Philosophy Theory of Knowledge, there exist two types of knowledge : 1) Conventional knowledge based on sensory perceptions and logical thinking applied in our daily lives, 2) Specialized or absolute knowledge beyond sensory perceptions gained from meditative methods and introspections that can help us understand all things as they really are leading to self-liberation and cessation of all suffering.

In Plato’s Theory of Knowledge, there also exist two types of knowledge : 1) Sensory knowledge based on sensory perceptions of specific things, 2) Logical knowledge based on reflective wisdom which is derived from proofs of theoretical knowledge leading to mental formation and understanding of truths without depending on sensory perceptions.

The comparative study of the two theories of knowledge indicated that in terms of meaning, Theravāda Buddhist Philosophy Theory of Knowledge covers the range of both conventional and specialized or supramundane knowledge based on mental capabilities for memorizing and maintaining knowledge, whereas Plato’s Theory of Knowledge deals with only the conventional or worldly knowledge.

However, the two theories divide knowledge into two identical types based on the principles of truths. The differences involve knowledge significance in the sense that Theravāda Buddhist Philosophy Theory of Knowledge divides knowledge into Conventional Knowledge and Specialized Knowledge that can be applied and lead to cessation of suffering while Plato's Theory of Knowledge refers only to ideational faculty through reasoning. On sources of knowledge, the two theories believe that mind is the true source of knowledge. But Theravāda Buddhist Philosophy stresses that knowledge originates in 3 methods : 1) Cintāmaya-paññā, 2) Sutāmaya-paññā, and 3) Bhāvanāmaya-paññā. By comparison, Plato's Theory of Knowledge maintains that knowledge can be gained through reasoning in 4 stages of Dialectics : 1) Skeptical, 2) Conversation, 3) Definitional, and 4) Deductions. However, On object of knowledge of Theravāda Buddhist Philosophy, The importance of knowledge in Tilakkhana and Ariyasacca while Plato's Theory of Knowledge intended only to humans knowledge leading to Idea of good and developed into a powerful moral Philosopher King, the two theories share similarities in criteria for judging knowledge. Moreover, they show similar views on the theory of knowledge, theory of correspondence, theory of coherence, and theory of pragmatism, except that Theravāda Buddhist Philosophy seeks both conventional and absolute truths while Plato's Theory of Knowledge seeks only conventional truth.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ต่างมีความคิดเป็นของตนเอง และเชื่อว่าความรู้ของตนเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุด สมบูรณ์ที่สุด น่าเชื่อถือที่สุด ซึ่งใช้ความเป็นเหตุ ความเป็นผลต่าง ๆ มาสนับสนุนความคิดของตน เพื่อใช้เป็นเครื่องยืนยันความรู้ของตนว่า เป็นความรู้ที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ และแน่นอนว่าถ้าใครที่ยอมรับในวิถีแห่งความรู้ ของคนใดคนหนึ่ง ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้จริง ย่อมจะนำหลักคำสอนของบุคคลนั้น ๆ มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติสืบต่อไป ซึ่งต่อมาความรู้ได้วิวัฒนาการมาเรื่อยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสาขาปรัชญาที่เรียกว่า ญาณวิทยา หรือทฤษฎีความรู้

ทฤษฎีความรู้ (The Theory of Knowledge) หรือญาณวิทยา (Epistemology) มีความหมายที่หลากหลาย ซึ่งการพัฒนาของทฤษฎีความรู้ หากมองย้อนกลับไปได้อย่างน้อยสองพันปี เมื่อครั้งยุคกรีก รุ่งเรือง มีการกล่าวถึงที่มาของความรู้ไม่ว่าความรู้ที่มาจากภายใน (กำหนดโดยจิตหรือความคิด) และความรู้ที่มาจากภายนอก (จากตัววัตถุหรือสสาร) โดยการเชื่อมโยงจิต และวัตถุผ่านผัสสะ แม้ว่าจะมีการ

รับรู้ได้หลายทาง แต่การมองเห็นเป็นความรู้ที่ปราศจากความเชื่อเป็นตัวอย่างบ่งชี้ที่สุดเมื่อเทียบกับความรู้ที่มาจากผัสสะแบบอื่นเนื่องจากอธิบายได้โดยง่าย^๑ ปัจจุบันญาณวิทยาจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นพื้นฐาน ในการเข้าถึงความจริงทางอภิปรัชญา และเป็นการวิจารณ์ถึงองค์ประกอบของความรู้จริงได้อีกด้วย^๒ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่นักปรัชญาจำเป็นต้องค้นหาคำตอบ เพื่อนำมาเป็นหลักเกณฑ์การตัดสินความถูกต้องของความรู้ และการเข้าถึงความจริงซึ่งเป็นนัยสำคัญของญาณวิทยา

พุทธปรัชญาเถรวาทจัดได้ว่าเป็นปรัชญาประเภท สัจนิยม เพราะพระพุทธร่องค์ตรัสเรื่องความจริงเป็นส่วนใหญ่ เช่น เรื่องทุกข์ เรื่องไตรลักษณ์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อสอนให้ชาวพุทธมีสติรอบคอบ คิดอยู่เสมอว่าเมื่อความจริงเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไรจึงจะทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์พบความสุขอย่างแท้จริงได้^๓ และเชื่อว่า การมีปัญญาที่สามารถคิด แบบมีเหตุผลด้วยโยนิโสมนสิการ เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ถือว่า เป็นกระบวนการของความรู้อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่จะสามารถค้นพบความจริงได้^๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยทำให้มนุษย์มีความรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับด้วยกัน คือ ๑) สุตมยปัญญา ๒) จินตามยปัญญา ๓) ภวานามยปัญญา เพราะเชื่อว่าการพัฒนาอบรมตามกระบวนการพัฒนาความรู้ดังกล่าวสามารถทำให้เกิดปัญญา ซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาทได้วางแนวทางของการแสวงหาความจริง โดยอาศัยทฤษฎีความรู้มาใช้อธิบายหลักคำสอน เช่น การกล่าวว่า ความรู้ต้องเกิดจากอายตนะภายใน และภายนอกมากระทบกัน ซึ่งมีวัตถุเป็นสื่อกลางจึงทำให้เกิดความรู้ แม้แต่พระพุทธร่องค์ ก็ตรัสว่าความรู้นั้นมีผัสสะเป็นเหตุ สรรพสิ่งถูกเห็นด้วยตา ได้ยินเสียงด้วยหู และสูดกลิ่นได้ด้วยจมูก สัมผัสได้ด้วยกาย ฯลฯ^๕ จึงจะถือว่า สิ่งนั้นมีอยู่จริง

เพลโต จัดได้ว่าเป็นปรัชญาประเภท เหตุผลนิยม เพราะเห็นว่า วัตถุที่ผ่านประสบการณ์ทางผัสสะล้วนแล้วแต่เป็นปัจเจกภาพนิยม มีเงื่อนไขตามสภาพวัตถุ และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สสารที่รับรู้ได้จึงเป็นข้อมูลทางผัสสะที่เป็นความจริงปรากฏ^๖ ซึ่งเพลโตเชื่อว่า ความรู้คือการระลึกได้ เขาเชื่อว่าวิญญานของมนุษย์เป็นอมตะ ความจริงทั้งหมดมีแฝงอยู่แล้วในวิญญานของเรา แต่มันถูกหลงลืมไป

^๑ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, **วิทยปรัชญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พรีนติ้ง, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^๒ บุญมี แทนแก้ว, **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^๔ บุญมี แทนแก้ว, **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : หจก. เม็ดทราย พรีนติ้ง, ๒๕๔๐), หน้า ๕๙-๖๑.

^๕ สนิท ศรีสำแดง, **ปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๙-๗๕.

^๖ สนิท ศรีสำแดง, **ปรัชญาเถรวาท**, หน้า ๑๓.

เนื่องจากมนุษย์มีร่างกาย และร่างกายของเราทำให้เราสัมผัสความจริงที่แฝงอยู่ในตัวตั้งแต่เกิด^๗ ความรู้ที่แท้จริง คือความรู้เกี่ยวกับแบบ และเป็นจริงในแง่ที่ว่า มันสอดคล้องกันกับความจริงที่เป็นปรนัย^๘ ซึ่งเพลโตเชื่อว่าแบบมีอยู่เป็นอิสระจากความคิด^๙ เขาให้ศัพท์ที่เป็นปรนัยเหล่านี้ว่า แบบ (Form) หรือ มโนคติ (Idea) ซึ่งเป็นคำตอบของปัญหาที่สำคัญทางปรัชญาของเพลโต ปัญหาที่ว่านี้อยู่ท่ามกลางปรากฏการณ์ และความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย มีอะไรที่เป็นสิ่งแท้จริงสูงสุดไม่ขึ้นกับใคร และทุกสิ่งอธิบายได้ด้วยสิ่งนี้ สำหรับเพลโตนี่คือแบบ^{๑๐}

อย่างไรก็ตามพุทธปรัชญาเถรวาทและเพลโตต่างยอมรับว่า จิตเป็นตัวรับรู้ ในขณะที่เดียวกันก็เก็บสะสมความรู้ต่าง ๆ เอาไว้ แต่ปัญหาเรื่องบ่อเกิดความรู้ของเพลโต คือ เหตุผล เป็นสิ่งเดียวที่ช่วยให้สามารถค้นพบความรู้ได้ ซึ่งอยู่ในรูปของ “แบบ” หรือ “มโนคติ” โดยอาศัยวิชาวิธี (Dialectics) เป็นเครื่องมือในการค้นพบความรู้ที่มีอยู่ในมโนคติได้ แต่ในส่วนของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมองว่า บ่อเกิดความรู้ที่แท้จริงนั้นคือ ปัญญา ที่จะเป็นสิ่งช่วยให้มนุษย์สามารถค้นพบความรู้ที่แท้จริงได้ โดยอาศัยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ นั่นคือ ๑) สุตมยปัญญา ๒) จินตามยปัญญา และ ๓) ภวานามยปัญญา โดยเริ่มฝึกฝนอบรมปฏิบัติทางจิตเพื่อให้จิตนั้นเกิดสมาธิ จนสามารถกำจัดกิเลสตัณหาออกไป และใช้จิตที่ปราศจากกิเลสตัณหา มองสรรพสิ่งโดยผ่านอายตนะแล้วเกิดความเข้าใจตามความเป็นจริง อีกทั้งยังสามารถมองดูภายในจิตตนเอง ซึ่งผลจากการรับรู้ในกระบวนการทั้งสามขั้นนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า เกิดปัญญา

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่า ทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโตนั้น มีลักษณะที่เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร และบทบาทของความรู้ดังกล่าวนั้นเป็นไปในลักษณะใด ทำให้นักคิดทั้งสองจึงมีความเห็นที่เหมือนกันและต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือน และความแตกต่าง ในรายละเอียดมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใฝ่ศึกษาต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อวิเคราะห์ทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๒.๒ เพื่อวิเคราะห์ทฤษฎีความรู้ของเพลโต
- ๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต

^๗ วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๐.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^๙ วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาทั่วไป**, หน้า ๒๗.

^{๑๐} ชัยวัฒน์ อุตพัฒน, **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)**, หน้า ๕๖-๕๗.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Research) โดยการศึกษา และค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Resource) มีพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผลงานแปลของ ปรีชา ช่างขวัญยืน ในหนังสือเรื่อง The Republic (อุทมรัฐ)

๓.๒ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Resource) มีอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์พิเศษ ข้อมูลเว็บไซต์ ตำราวิชาการ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้

๓.๓ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบของวัตถุประสงค์ และประเด็นดังต่อไปนี้คือ ความหมายของความรู้ ประเภทของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ จุดมุ่งหมายของความรู้ และเกณฑ์ในการตัดสินของความรู้

๓.๔ เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

๓.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๔. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง ทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต ในประเด็นของความรู้ ประเภทของความรู้ บ่อเกิดของความรู้ จุดมุ่งหมายของความรู้ และเกณฑ์ในการตัดสินของความรู้ พบว่า ทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับทศนะเพลโตนั้น ปรากฏว่ามีทรรศนะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน รวมทั้งมีความสอดคล้องกันอีกด้วย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็ความรู้ที่ผ่านเข้ามาทางใด ก็สามารถเป็นแหล่งของมูลที่ให้ความรู้ที่ถูกต้องได้ ในเบื้องต้น แต่ต้องมีการตรวจสอบความเป็นไปได้ และความเป็นจริงในการนำไปใช้ประโยชน์ว่าเป็นคุณแก่ตนเอง และเป็นคุณต่อบุคคลอื่นอย่างไร เมื่อตรวจสอบได้ว่ามีประโยชน์มากกว่ามิโทษแล้วจึงสามารถเชื่อถือได้ ซึ่งมนุษย์ได้อาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสที่เรียกว่า อายตนะ ที่ประกอบด้วยอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ สัมผัสกับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ เป็นช่องทางในการรับรู้โลก และเมื่อได้ทำการพัฒนาศักยภาพของตนตามกระบวนการทางพุทธปรัชญาเถรวาทอันประกอบไปด้วย สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาแล้ว ก็จะสามารถกำจัดกิเลสได้จนหมดสิ้น ซึ่งการกระทำเช่นนี้ได้ นั่นถือได้ว่าเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของความรู้ตามทศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท แต่ความรู้ไม่ใช่สิ่งเป้าหมายสูงสุด หากแต่เป็นเพียงเครื่องมือที่จะ

นำไปสู่การกำจัดกิเลส นั้นหมายความว่า ความรู้นั้นมีมากมายหลายแบบ หลายระดับ หลายขั้นตอน หลายวิธีการ และหลายกระบวนการ ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประโยชน์ โดยหลักการแล้ว ไม่ว่าจะวิธีการ หรือขั้นตอนไหน ก็ย่อมเกิดประโยชน์ได้ทั้งนั้น ต่างก็เพียงแต่ว่าเป็นไปได้โดยตรง หรือทางอ้อม เท่านั้น ดังนั้น จึงควรเลือกวิธีการปฏิบัติให้ตรงกับจริตของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุดและมีค่าที่สุด พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญกับความรู้ที่สามารถกำจัดกิเลสได้ โดยความรู้ในระดับนี้ต้องเกิดจากการลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกระบวนการของพุทธปรัชญาเถรวาท จนเกิดปัญญาญาณในการหยั่งรู้ขึ้น ที่สามารถประจักษ์แจ้งได้จากภายในตนเอง ความรู้ประเภทนั้นคือ ภาวนามยปัญญา

ทฤษฎีความรู้ของเพลโต มีลักษณะจิตนิยม คือ ไม่เชื่อมั่นในความรู้และประสบการณ์ทางโลกแห่งผัสสะ ซึ่งการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส อาจเป็นสิ่งลวงได้ และให้ความสำคัญกับโลกแห่งแบบว่าเป็นความรู้แท้ และเชื่อมั่นว่า ความรู้ในจิตเป็นสิ่งจริงแท้ เนื้อหาทั้งหมดที่เพลโตได้เขียนไว้ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในรูปแบบของบทสนทนาถามตอบ (Dialogue) ที่สอดแทรกอยู่ในงานเขียนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น The Republic, เฟโด และเรื่องสำคัญที่ทำให้ทราบถึงบ่อเกิดความรู้ของเพลโตนั่นคือ เรื่องเส้นแบ่ง (The Divided Line) ที่แสดงให้เห็นว่าจิตนั้นมีระดับของการรับรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของแต่ละระดับ โดยมีพุทธิปัญญา เป็นภาวะอันสูงสุด การคำนวณ เป็นลำดับรองลงมา ความเชื่อ อยู่ในระดับที่สาม และจิตนาการ อยู่ในลำดับต่ำที่สุด โดยสรุปได้ว่าโลกของเพลโตนั้นมีอยู่ ๒ แบบคือ ๑) โลกแห่งผัสสะ ที่เรามองเห็นได้ ที่เรารับรู้ได้ทางอายตนะ มีเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอดเวลา และเป็นความรู้ที่ไต่เกิดจากการลอกเลียนมาจากแบบ ๒) โลกแห่งมโนคติ หรือโลกที่รับรู้ได้ด้วยพุทธิปัญญา ที่สามารถรับรู้ได้จากจิตโดยตรง ที่ประกอบไปด้วย แบบของสิ่งทั้งหลาย คุณสมบัติของสิ่งทั้งหลายล้วนแต่ถูกบรรจุอยู่ในโลกของแบบ รวมทั้งความจริง ว่าด้วยความดี จึงเป็นโลกแห่งสัจธรรม การจะเข้าถึงโลกแห่งความรู้หรือแบบได้ ต้องพัฒนาจิตและพัฒนาพุทธิปัญญา ให้มีความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลได้อย่างถูกต้อง จึงจะเกิดความสามารถในการตัดสินใจได้ ซึ่งเพลโตเชื่อว่า มนุษย์ มีความรู้อยู่แล้วในตัวเอง ซึ่งจิตเป็นที่กักเก็บความรู้เอาไว้ และสิ่งที่จะช่วยค้นพบความรู้ที่แท้จริงได้นั้นคือการคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectic) ที่จะช่วยให้ค้นพบมโนคติของสิ่งทั้งหลาย ประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ สงสัย สนทนา หาคำจำกัดความ และนิรนัย ซึ่งประเด็นหลักจะอยู่ที่การหาคำจำกัดความ และการทดสอบคำจำกัดความนั้นว่าถูกต้องตามเหตุผลหรือไม่ ด้วยกระบวนการเหล่านี้จะทำให้ผู้ที่ได้รับการฝึกคิดแบบวิภาษวิธี จะสามารถเข้าถึงโลกที่แท้จริงได้นั่นคือ โลกแห่งมโนคติ

ในการเปรียบเทียบทฤษฎีความรู้ของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเพลโต จะเห็นได้ว่ามีทั้งส่วนที่คล้ายกันและส่วนที่แตกต่างกัน ซึ่งประเด็นที่คล้ายกันนี้จะเห็นว่า พุทธปรัชญาเถรวาทและเพลโตเชื่อว่า จิตเป็นที่กักเก็บความรู้ที่สำคัญ ที่ได้จากอดีต เพียงแต่กระบวนการที่จะหล่อหลอมรู้นั้นแตกต่างกัน พุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า ความรู้สามารถผุดขึ้นมาได้เอง และสามารถที่จะเรียนรู้ เพิ่มพูนพัฒนาขึ้นมาได้ ซึ่งยอมรับทั้งความรู้ใหม่ และความรู้เก่าที่มีมาแต่เดิม จนมีการแบ่งความรู้ออกเป็น ๒

ระดับคือ ๑) ความรู้ขั้นสมมติ ที่ชาวโลกได้สมมติบัญญัติกันขึ้นมา เป็นความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้ซึ่งกันและกันได้ เรียกว่า สมมติสัจจะ และ ๒) ความรู้ขั้นจริงแท้ เป็นความรู้ที่ไม่ต้องอาศัยสมมติบัญญัติทางโลก อยู่เหนือประสาทสัมผัสธรรมดาทั่วไป เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลที่ผ่านการฝึกฝนอบรมจิตเท่านั้น แต่ไม่สามารถพูด หรือแสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ได้ด้วยคำพูดหรือประสาทสัมผัส แต่เป็นข้อยกเว้นสำหรับผู้ที่สามารถเข้าถึงความรู้ในระดับเดียวกันได้ คือสามารถรับรู้ได้ด้วย ญาณนั่นเอง ต่างจากเพลโตที่ได้แบ่งความรู้ออกเป็น ๒ ระดับเช่นเดียวกัน คือ ๑) ความรู้ในโลกแห่งผัสสะ และ ๒) ความรู้ในโลกแห่งมโนคติ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพุทธปรัชญาเถรวาทแล้ว ความรู้ทั้งสองระดับของเพลโตนี้ก็ยังคงอยู่เพียงขั้นสมมติสัจจะ ที่ชาวโลกได้สมมติบัญญัติกันขึ้นมา หรือเทียบได้กับความรู้ในระดับ สุตมยปัญญา กับ จินตามยปัญญา ยังไม่สามารถก้าวพ้นความทุกข์ไปได้ แต่ที่สำคัญผู้วิจัยเห็นว่าแนวความคิดของเพลโตเมื่อเทียบกับนักปรัชญาคนอื่น ๆ แล้วก็คงจะมีเพียงเพลโตเท่านั้นที่มีความคิด และทัศนะที่คล้ายกับทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทมากที่สุด

บรรณานุกรม

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้). พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

บุญมี แทนแก้ว. ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้). พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.

_____. พุทธศาสนากับปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ หจก. เม็ดทราย พริน ตั้งส์, ๒๕๔๐.

วิทย์ วิศทเวทย์. ปรัชญาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗.

สนิท ศรีสำแดง. ปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. วิทยปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสิทธิ์ภัณฑ์ แอนด์ พรินตติ้ง, ๒๕๕๒.